

סְפִיקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם: יֵשׁ וְאַסִּיק מֹשֶׁה יְתֵן יוֹסֵף עִמָּה אֲרִי אֹמְרָא אֹמֵי יְתֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימְרֵי מְדַבֵּר רַבִּיר יְיָ יִתְּבוֹן וְתִסְקֹן יְתֵן

יִשְׂרָאֵל מֵאַרְץ מִצְרַיִם: אֵת וַיִּקַּח מֹשֶׁה → אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ בִּי הַשְּׂבַע הַשְּׂבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלִיתֶם אֶת־

R. Simon

1

רש"י

לקט בהיר

אפילא (מכ"י - הנה): (יט) השבע השביעי. הכביעם שיבציעו^(י) לבניהם (מכ"י), ולמה לא הכביע לבניו* שיפאוכו לחך כנען מיד כמו שהכביע* יעקב, אמר יוסף הני שליט הייתי במצרים והיה סופק בידי לעשות, אבל בני לא יניהום מצרים* לעשות, נכך הכביעם לכביגאלו וילאו משם שיפאוכו (מכ"י): והעליתם את עצמתי מזה אתכם. לאחיו הכביע כנ"י, למדנו שאף עלמות כל הכביע הענו שינוי נוסחאות: את בניו בניו שרשביעו מצריים יימר לן שלא ימותו במצרים (נח"י), אלא ודאי שנאשר הלך השבועה מדור לדור לזה ויקח משה וכו', ואחר שראינו שיוסף ידע (או חשב) שאחיו ימותו במצרים ויחארך הגלות נפל הקושיא למה נח דעתו בזה שיפארו עלמותיו במצרים ימים רבים, ולא חש שיאבדו וכדומה לזה חששים, והגם שעל אחיו לא היה נכחו לנזוח לעשות טירחה לילך ולחזור בשבילו, אבל היה לו להשביע את בניו (מ"ל), ועדיין קשה מה כחו של יוסף להשביע את אחיו אפילו באופן שילכו בלאו הכי, ובפרט להכריחם שישיעו הם את בניהם ובני בניהם, ולמה לא השביע קן את מנשה ואפרים, כבר תירנו זאת במכילתא שהיה לו טענה הנשמעת על אחיו דוקא, שלקחורו וגנצוהו משכס, עליהם להחזיר אותו לאותו מקום (נח"י): לר' רצונו לומר שהגם שאמרנו שהשביעים צריכים להשביע את בניהם וכו', עכ"ז בהכרח לומר שנוסח זה שכתוב כאן הוא הנוסח שהשביע יוסף לאחיו, ומיבט לאמר אין פירושו שהם יאמרו לבניהם, אלא פירושו שהשביעים ואמר להם, והעד לזה שאמר "עלמותי" ואם נוסח זה אומרים השביעים היל"ל עלמות יוסף, ולפי"ז פירושו הכתוב הוא עז"ה (השביע את בניו) בני יעקב (לאמר) ואמר להם (פקוד יפקוד וגו' אחכס) סוף כל סוף תגאלו או אחס או דורותיכם (והעליחס) אחס או יוצאי חכס (את עלמותי) זה אני יוסף (מזה) ממצרים, והיה די בזה, שהרי אמר לכשתגאלו, הרי שאין צריכים להוליכו קודם הגאולה, ואז ילכו כולם ודאי שיהיה אחכס או עם יוצאי חכס, ומיותר הוא, אלא ודאי שנא לומר אחכס עם עלמות שלכס (רא"ם):

אור החיים

שני הטעמים לא ינחס העם בראותם מלחמה וגו': י"ט. פקוד יפקוד וגו'. טעם הכפל להלדיק אמונת הדבר. וזה שיעורו פקוד פירוש הפקודה שהביע ה' ודאי יפקוד. עוד ירלה לרמוז על צ' דברים על הרחוק הנזק ועל הקרבת התועלת, הרחוק הנזק הוא הלחם מעוני מצרים ומעול סובלס, והקרבת התועלת שילאו ברב טוב לבית ישראל דכחיב (בראשית ט"ז י"ד) ואחרי כן ילאו ברכוש גדול, וטעם שרמוז להם דבר זה לפי שהוא נוגע לשבועה שלא יהיה להם דבר זה סיבה

ויקח משה את עצמו וסוף חמו - לקחם אצלו

עֲצַמְתִּי מִזֶּה אֶתְכֶם: וַיִּסְעוּ מִסֶּכֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: כֹּה וַיְהִי הַלַּיְלָה לַפְּנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמוּד עֲנָן לְנַחֲתָם

גַּרְמֵי מִקְּא עֲמִכּוֹן: כ וַנִּסְעוּ מִסֶּכֶת וַיִּשְׂרוּ בְּאֶתֶם בְּסִטְרָא מִדְּבָרָא: כֹּה וַיְהִי מִדְּבַר קְדָמֵיהוֹן בִּימָמָא בַּעֲמוּדָא דְעֲנָנָא

לקט בהיר

רש"י

לז) אמר זאת לעשות הקדמה לפסוק ויגד (י"ד ה'), וההכרח לה ממה ששינה הכתוב לומר ויסעו ויחנו, גם לא כלל נסיעה זו למעלה (י"ב ל"ז) ויסעו בני"י מרעמסס סתה ומסכות לאיחס, ודאי נסיעה ראשונה היחה על כנפי נשרים לא בטבע דרך נסיעה וחניה, אבל אח"כ מסדר הכתוב נסיעתם יום ביום כמנהגם משך מ' שנה ע"י עמוד ענן ואש (מ"ל): לח) כבר דברנו מזה, שאותיות כ' ל' ב' כשנאים לשימוש בראש התיבה משפטים להקד נשו"א, ובמקום שאלו ראשונה מן השורה נקודה נשו"א או אי אפשר ב' שו"יין ביחד, נשתנה השימוש להקד בחירי"ק, כגון לראובן לראות, וכשהשימוש זה נקוד בפת"ח או בקמ"ץ זה סימן שחסר שם ה"א (בצבור שאין הברחה ניכרת), והפת"ח שהיה תחת ה"א ניתן תחת הלמ"ד, לזה לנחוקס כמו לנחוקס, והחילוק שאם היה נקוד כדרכו בחירי"ק לנחוקס אז הוא פועל יוצא לשני ויהיה פירושו שהקב"ה בעלמו מוליך אותם לא ע"י עמוד הענן, אבל לנחוקס פועל יוצא לשלישי שהקב"ה מוליך אותם ע"י עמוד ענן, והוא ממש על משקל להאיר להם, שהקב"ה הלך לפנייהם בעמוד אש כדי שיאיר להם על ידו, לראותם פירושו לראות אחסם וזה אין לו שחר שם, אבל לראותם שהוא כמו להראותם פירושו להראות להם הדרך ע"י עמוד אש: טל) כאומרו וה' הולך לפנייהם "בעמוד" ענן, כלומר עמוד הענן הלך עם השכינה הק' א"כ הקב"ה מוליכו, ואח"כ מקשה רש"י למה לכל זאת, אם הקב"ה הלך לפנייהם הרי גם הוא מוליכם בעלמו כביכול א"כ יכול לכתוב לנחוקס, לזה חירך שאלת שהשכינה הק' היחה שם לפנייהם אבל הם ראו את עמוד הענן לא כבודו יתברך, ומה שאמר אח"כ עמוד הענן אינו לאורה וכו' זה לתוספת ביאור, שאל טעמה לומר שאומרו לנחוקס הדרך אינו שייך על עמוד הענן אלא הקב"ה ומה שאמר להאיר להם שייך על עמוד הענן ועמוד האש, זה אינו אמת, ואחר כל זאת נדע אמיתת כוונת הכתוב שהיא עו"ה: וה' הולך לפנייהם בין ביום ובין בלילה, ביום נטל

עומם שנאמר אתכם (מכ"י): (כ) ויסעו מסכות, ביום השני"י, שהרי בראשון צלו מרעמסס לסכות: (כא) לנחתם הדרך. נקוד פת"ח, שהוא כמו לנחוקס לה', כמו (דני"א י"ג) לראותכם בדרך אשר הלכו בה, שהוא כמו לראותכם, אף כאלו לנחוקס על ידי שליח, ומי הוא השליח, עמוד הענן, והקב"ה בכבודו מוליכו לפנייהם, ומכל מקום אה"כ עמוד הענן הכין לנחוקס על ידו, שהרי על ידי עמוד

אור ההיים

במקומו ונטל שכרו על הדבר: מזה אחסם. עטס אומרו מזה"כ, אין לומר כי דוקא משום יעלובו"ה, אלא נחוקין לחזק השצועה שהיחה חזקה כדן הנשבע על דעת חזירו בשביל טובה שעשה לו, ולזה החנה ואמר מזה פירוש על דרך אומרים ז"ל (רש"י צטס הנחומא) בפסוק נסעו מזה נסעו מהאחזה שהוא מנין ז"ה, והוא שרמז להם כאלו נשעה השצועה בצומרו מזה אחסם פירוש כי צאלמעו חסד זה שהם נשבעים לו מה שהם הפרידוהו מזה וגסעו מאחוחו ועשו

מה שעשו לו עכשוו יתוקן הדבר ויהיו לאחדים, והוא אומרו אחסם יהיו חונים מהנסיעה להיות אחס עמם ונעקר העון ההוא וברי הם יחד באחזה, והכוונה בזה כי מחל להם מה שפגעו בו צעד חסד זה שנשבעין לו, וכפ"ו הגה הם נשבעים על דעתו בשביל טובה שעשה להם"י: בא. וה' הולך וגו'. אומרו לנחוקס"י פירוש להיות להם נח הדרך"י כי לזד שהיו ימי החום חופף ה' עלייהם בעמוד ענן לכל יום השמש, ולזה לא היה משמש עמוד הענן אלא ביום

אור בהיר

י"א) והוא פשיטא. י"ב) אבל אין חיוב לקוברו בארץ, י"ג) שמחל להם. י"ד) ולא אמר לנחוקס. ט"ז) ואינו מלשון לך נחה את העם, אלא פ"י גרינו"ג מאכ"ן, ובה אחי שפיר שאמר הדרך, ולא אמר בדרך, או על הדרך.

לְדַבְּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְהוֹן: בַּעֲמוּדָא דְאֶשְׁתָּא דְאֶלְמִיזְרָא בִּימָמָא וּבְלַיְלָא יַעֲרִי עֲמוּדָא דְעֲנָנָא וְנִסְעוּ בַּעֲמוּדָא דְאֶשְׁתָּא בְּ

הענן הם* הולכים, ע להורותם הדרך: (כב) עמוד הענן יומם ועמו הענן משלים לעמוד הא הענן, שעד שלא ישקע

שייך בלדס בר של יכול ל כדכתיב בפסוק הקודם, לוי לא ימש, ולתוספת ביאור ו בעמוד וכו' ולילה בעמוד וי ימש קרא ימירה היא לה ולא בלילה, וענן זה כ לישר המעקשים להשי ולהראותם הדרך. וי הכתוב צפרשת דבריני בדרך לחור לכס מ לראותכם בדרך אשר הזכיר הכתוב ג'. הא משמש תמיד לפנייהם להם, הב' עמוד הא: יומם, והם דברינו עו חופף מהכותם שמש, וחסר ה"א והביא חזר כלן גם שם אינה ח ש

ולילה וגו' להאיר (שבת כ"ב):

ט"ז) כי לרש"י ז"ל שפ"י ה' הלמ"ד הוא במקום הה"א, הדרך, כמו שמבואר כל זאת מחיבת בדרך. י"ח) פירו האש, שהוא באמת אורו יב

3

ב ויבא בין | מחנה מצרים ובין מחנה
 ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את
 הלילה ולא־קרַב זה אליה כל־
 הלילה: אב ויט משה את־ידו עליהם →
 ויולך יהוה את־יהים ברוח קדים עזה

מבִּתְרֵיהוֹן: כ ועל בין מִשְׁרֵיתָא
 דמצְרַאי ובין מִשְׁרֵיתָא דישְׂרָאֵל
 ודְהוּ עֲנַנָּא וקִבְלָא לְמַצְרַאי
 וליִשְׂרָאֵל נְהַר כָּל לַיְלִיא וְקָא
 אֲחַקְרִיבוּ דִין לְוַת דִּין כָּל לַיְלִיא:
 כא וְאָרִים מִשָּׁה יַת יְדָה עַל יָמָא
 ודְבַר י: יַת יָמָא בְרוּחַ קְדוּמָא

רש"י

לקט בהיר

(אור"ח: טל) משל הדומה למשל הוא עו"ה: צנו
 מהלך לפניו זה היה ציוס ראשון שנתקבצו ונאו לסכות, באו
 לסטים זה ס"מ וכת דליה אשר מושבם במדבר הגדול ונורא
 מקום נחש שרף ועקרב, ונחטנו לאחריו זה מה שנאמר וה'
 הולך לפניו יומם וגו' ולילה וגו', בא זאב מאחריו זה
 פרעה וחילו, נחטנו לפניו זה מה שנאמר וילך מאחריהם וגו'
 ויבא בין מחנה וגו', באו ליסטים לפניו זה שרו של ים
 והמקטריגים, זאבים מאחריו זו מזרים, נחטנו על זרועיו
 ונלחם בהם זה שנאמר ואתה הרס את מטך וגו' ויבאו בני
 וגו' (ב"ב), והאמת שמלאך ה' אין לו זמן ולא מקום כי
 למעלה הוא מכל ענין גשמי ולא ישיגוהו משיגי הגוף, וכל
 זה הוא רק דמיון ומשל לספר לנו השגחתו יתברך עליהם
 ככל עת וכלל מקום (בא"י: מ) פי' לא רק חשך סתם
 אלא גם חושכו של עמוד הענן ומה שאמרו חז"ל במכילתא
 עין לישראל וחשך למזרים, פשוט הוא שפירשו עין אש (ב"ב): מא) ולה לא אמר לא קרבו אלו לאלו מזריים לישראלים,
 ששייך על המחנה שהוא לשון יחיד (ג"א): מב) בהשקפה ראשונה נראה שפירשו, שאין החכוב אומר שרוח קדים זה

(כ) ויבא בין מחנה מצרים. טל) מכל למהלך
 צדקך וצנו מהלך לפניו באו לסטים נכזותו וצנו
 מלפניו ונחטנו לאחריו, בא זאב מאחריו נחטנו לפניו,
 באו לסטים לפניו זאבים מאחריו נחטנו על זרועיו
 ונלחם בהם (הכ"ז), כך (הכ"ז) ואלכני הרגלתי
 לאחרים קחם על זרועותיו: ויהי הענן והחשך.
 למזרים (הכ"ז): ויאר. עמוד האש את הלילה
 לישראל, והלך* לפניו כדרכו נכת כל הלילה
 והחשך של ערפנו ללד מזרים: ולא קרב זה אל
 זה, מחנה"א אל מחנה (הכ"ז): (כא) ברוח קדים
 עזה. ברוח קדים שהיא עזה בצרורות"א, היא הרוח
 שהקב"ה נפרט בה מן הרשעים (הכ"ז), שנאמר (יש
 י"ה) ברוח קדים אפילם. יבא קדים רוח ה' (הכ"ז)
 שינוי נוסחאות: והיך

אור החיים

בהלכה וביגיעה ולזה הקדים רוח קדים להקפות
 עמקי המים, והוא אומר (לקמן ע"ז ח') קפאו
 הכוונה בלל יס"י, וחלק שלא נקפא נצקע, ואם לא
 היה טעם זה"י לא היה לריך לרוח קדים. ויש
 לדעת אימתי היה נטיה ידו של משה אם צהחילה
 הלילה אם בסופו, והנה משעט הכתוב מוכח כי
 קודם היה"י, וקשה דאם כן אין היכר לקריעה
 ים סוף שהיתה על ידי משה, על כן מוכרח לומר
 שפירוש הכתוב הוא ויט משה וגו"י וכבר הולך
 ה' וגו' וישם את הים לחרב ולזה כשנטיה ידו

עשה ה' ב' הענן והחשך:
ב. ויבא בין מחנה מצרים וגו'. אולי כי כל
 מקום החלל שבין ב' המחנות מילא
 אותם הענן והחשך, והוא אומר ויבא בין וגו' שאם
 לא כן למה הולך לומר ויבא בין וגו' אחר שכבר
 אמר וילך מאחריהם ויעמוד מאחריהם:
כא. ויט משה את ידו וגו'. בגם שנאמר הכתוב
 ויולך ה' וגו' וישם את הים לחרב"י,
 לא שם לחרב אלא מים העמוקים כדי שלא יצקו
 כל מי הים וילטרו ישראל לרדה למעמקים ויארבו

אור בהיר

א) אם כן רוח הקדים עשה הכל, ולא ידו של משה. (בב) פירוש באמנעו, כמו הלז באמנע האדם, ולא קפאו עד
 למעלה. (גג) שלא יגעו ישראל בהלכה. (דד) שקודם אמר ויט משה וגו' ואחר כך ויולך וגו' כל הלילה. (הה) (הה)

כָּל־הַלַּיְלָה וַיִּשָּׂם אֶת־הַיָּם לְחַרְבָּה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם: כב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֹשֶׁת וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיְמִינָם וּמִשְׁמָאלָם: כג וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם בַּל סוּם פְּרָעָה רַכְבּוֹ

תקוף כל לילת וישם את הים לתרבה ויבקעו המים: כב ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשת והמים להם חומה מימינם ומשמאלם: כג וירדפו מצרים ועלו בתריהון כל סוסות פרעה

לקט בהיר

רש"י

היתה עזה שהלא כל רוח קדים עזה היא, אלא דבר זה עלמו הודיענו הכתוב שכל רוח קדים עזה היא, וכאילו אמר ברוח קדים שהוא עזה, אבל חזק ממה שאין לדבר זה טעם על פי פשוטו, כי למה יספר הכתוב דבר זה, וחזק מקושיות עוד שינס, הלא יש סחירה על זה ממשנה מפורשת ב"ב כ"ה. ומרש"י עלמו שם, דתנן אין עושין בורסקי (שריחו רע) אלא למזרח העיר, פירש"י שאין רוח מזרחית קשה תמיד אל"כ באה לפורענות, אבל כדרכה היא חמה ומנשנת בנחת דכתיב (יונה ד') רוח קדים תרישית ותך השמש וכי' לפיכך אינה מביאה הרוח לעיר עכ"ל, (וכן הסכימו התוס'), לזה בהכרח שפירושו להפך, שרעון רש"י לומר שכוונת הכתוב הוא שבאה רוח קדים והיתה עזה, ואם היא עזה או היא עזה והקשה שכל הרוחות, ומביא ראיות על כ' דברים, (א) שכשהקב"ה רוצה ליפרע ברוח או מביא רוח קדים דוקא, (ב) אז כשכא לפורענות היא העזה שברוחות (נח"י): (ג) שנאמר ויבקעו המים, והלא כבר נאמר וישם את הים לחרבה (מכילת'), פי' ויבקעו המים מיותר הוא, עוד אין להם שחר שהציקוע הוא קודם, ואם כבר

אור החיים

בקעו המים, וכפי זה תקף לנטות ידו נבקע הים. וזה מכונן למה שפירשתי בפסוק (ט"ו) מה תלעק אלי שלא נעה ידו אלא אחר נסיעת ישראל"י) ותקף לכניסת ישראל לים נטה ידו וזקעו, וכן הוא ברבות (כ"א) ו"ל מיד כיון שהרים משה ידו על הים נבקע עד כאן, או ירצה אומרם וישם את הים לחרבה פירוש כל מי הים נגלדו וזנטיית יד משה נבקעו המים הגלודים כשיעור שלא ינערכו לירד לעמקי ים ולעולם רוח קדים שם כל מי הים לחרבה, וראשון עיקר"י):

כל הלילה"י) פירוש עד סוף הלילה ואז נקרע הים וירדו ישראל באשמורת הבוקר"י):

כב. בתוך הים ביבשת. פירוש אומרם בתוך הים צפנימיותו"י, ואומרם ביבשת שלא היה קרקעית הים עיט ורפש:

והמים להם חומה וגו'."י) פירוש כי חלק מהמים שנחלק לא נשפך ללדד"י"י, ואומרם מימינם לומר כי לא חומה ממש שהוא צהיקף מהלדד"י"י):

כג. וירדפו מצרים. הגם שאמר הכתוב ויהי

אור בהיר

נבקר. (א) שפירשנו שם שלא היה יכול משה לנטות ידו מחמת הקטרוג שהיה צביל המעטת האמונה, אלא אחר השוכת המשקל שעשו במסירות נפש וקפצו לחזק הים עד צוארם, ואם כן אין סבירה שהיו נמים עד צוארם כל הלילה. (ב) שהכתוב אמר בל"י ים וכנ"ל. (ג) ק"ל למה צריך כל הלילה, וגם מה נפקא מינה, וגם משטח הכתובים מוכח שכבר אנו עומדים עתה באמצע הלילה, אלא ודאי פירושו כל הלילה הנשאר. כלומר, עד סופו, ובא להודיע שנטית ידו של משה וירידת ישראל לים הייתה סוף הלילה בעמוד השחר. (ד) כלומר, סוף האשמורה. (ה) פירוש באמצע עמקו, ואין הפירוש בתוך, באמצע ארבו או רחבו, שאין זה אמת, ומהו רצונו לדבריו שלא נבקע עד קרקעיתו, ואם כן מה זה אומרם ביבשת, לומר שהגלד שדרכו והלכו עליו היה יבש ונח להלך. (ו) פירוש שטיח הצדדי הבור הם חומה בבור. (ז) אלא נגדש על שפת הבור ועשה חומה גבוהה. (ח) מד' לדד"י, כמו חומת הגן. אלא

רחבוכו ופרשוהי כד ודוה בממרת ז למשריתא דמצ דאשתא ועננא

לפני המקום"י) אלא (כד) באשמרת קרויין אשמורת*, אשמורת הצקר, ול למשמרות"י) שיר ש לשלשה חלקים, לכך אונקלוס מערת: וי אליהם להשחיתם, וי הצטב, כמו (במד' כ"ב) בעמוד אש וענן. כטיע"י) ועמוד א משתמטות (מכילת') אשעורדיב"י"ן צלע"י) שלהם (מכילת'), ושני"י רבי יוסף הגלילי, ו הרעשת* קול הוא"י

שנינו נסחאת - שלשה - אש למטרא (מהרש"ל): להשחיתם כמו כל השקנ את עמוד הענן בעבור שמהלדד"י היו עדיין חו לעשות זאת (כן הקשה ו ענין חמה ודעת (העו ר"ל ערבוז דעחס בא נ

הענן וגו'."י) זה עבות"י) חזרו המנ הליכת יב כד. ויהי באשמ עשה ולא צלילה שהוא

מנ' לדד"י כדי שיראו או יודעים

←

רשעים ירקב: אהחכם לב יקה מצות ואויל
שפתים ילבט: טהולך בתם ילך בטח
ומעקש דרכיו יודע: יקרץ עין יתן עצבת

הדחפים לפיה יקבל
פוקדנא וסכלא
בשפותיה מתאחד:
טדמהלך בתמימותא
ניזיל בסערא ודמעקמן

אורחתיה נתדע: ידמו בעינוהי יהב כאבא וסליף בשפותיה מתאחד:

רש"י

נספרי צפרסה ויהי העם כמתאוננים (נמדנר יא א)
אמרו כמה נתלננו דרך: (ט) ומעקש דרכיו
יודע. ישנר ותיסר, כמו וידע זהם את אנשי
סוכות (שופטים ט טו): (י) קורץ עין יתן עצבת.

מצודת ציון

ח ילבט. ענין עייפות וכשלוץ. וכן ועם לא יבין ילבט
(השע ד י): ט יודע. ענין שבירה. כמו וידע בהם את
אנשי סוכות (שופטים ט טו): (י) קורץ. ענין נדנדו ורמיה.
כמו קורץ בעינו (לעיל ו י):

לב: ומעקש. המעקש דרכיו ללכת ברמיה הוא יושבר וידוכא: (י) קורץ ציון. המרמו בעין לעשות רעה למי, אז
דבר זה יתן עצבון בלב הנרמו עליו, כי לא ישקוט עד יגמור הדבר הואיל ולא הוציא בשפתיו לא נח חמתו,
אבל אויל המדבר בשפתיו לעשות הרעה אז נעשה עיף ויגע מעשות הדבר ההוא כי נח חמתו בגזום דבריו:

אבן עזרא

מעקש דרכיו בנפלו כרעות, והעד ילך בטח. פירוש
אחר, יודע ישבר, מן וידוע חולי: (י) קורץ. לעשות
רע: יתן עצבת. עצבון לנפשו. ואמר קורץ שמחירא
לעשות בגלוי, והוא ענין רמיה: פירוש אחר, קורץ
לועג. יתן עצבת לחברו, יחר לו אם יראה כי ילעג

רבנו יונה

עם הזונות ועם הקדשות. גם יש לפרש ואויל ילבט
בשפתים, יתפאר במעשה הצדקה והחסד ואפילו מעט
אינו עושה: ט הולך בתום ילך בטח וגו'. ואינו מניח
תמימותו מיראתו פן יתגבר חבירו, ולא יתנהג
בתחבולות והערמות במשא ובמתנו עם חבירו, ולא
יתן חתימו ולא יענה עזות: ומעקש דרכיו יודע. מי
שמניח הדרך הישרה מפחדתו לחתחתים בדרך, ומבקש
לשמור עצמו וללכת בעקלקלות ירגישו בו יותר, כי
יודע בהניתו הדרך הישרה כי נפל פחד האויבים
עליו, וכן המתחכם ונוטה מן הדרך הישרה להרבות
בשמירת כבודו ולתת חתימו, ירגישו בו ולא יועילו
תחבולותיו וישאר גנות העקשות: י קורץ ציון יתן
עצבת ואויל שפתים וגו'. כשמדבר עם חבירו

מדרשי חז"ל

סדום ופסקו העוכרים והשבים ולא חסר קילרין שלו כלום.
אמר מה אני מפסיק צדקה מביתי, הלך ונטה לו אהל
כגור. ואויל שפתים ילבט, זה לוט שהיה צריך לומר, דבר
שלקח בו העולם אנו באים לעשות. מה גרם לו, ילבט, זה
לוט שהביא לו לבטים, לא יבוא עמוני ומאכזי (ילקו"ש).

(ח) חכם לב יקה מצות. משה רבינו, שכל ישראל
היו עוסקין ציוץ מנרים והוא היה עוסק צמלות,
שנלמר (שמות יג ט) ויקח משה את עלמות יוסף
וגו': ואויל שפתים ילבט. לשון יגיעה, ויש

מצודת דוד

ירקב. על כי אין רצון של הבריות לזכרו נשכח שמו
כאילו נרקב: (ח) יקה מצות. יקחם בכל עת ולא
יחדל מלקחת, אבל האויל מייגע הוא השפתים לבד
לומר הרבה ואין עושה מאומה: (ט) בתום. בתמימות

לב: ומעקש. המעקש דרכיו ללכת ברמיה הוא יושבר וידוכא: (י) קורץ ציון. המרמו בעין לעשות רעה למי, אז
דבר זה יתן עצבון בלב הנרמו עליו, כי לא ישקוט עד יגמור הדבר הואיל ולא הוציא בשפתיו לא נח חמתו,
אבל אויל המדבר בשפתיו לעשות הרעה אז נעשה עיף ויגע מעשות הדבר ההוא כי נח חמתו בגזום דבריו:

ירקב. יהיה נשכח כעץ רקבון שלא יצלח: (ח) חכם
לב. שהחכמה בלבו: יקה מצות. שילמדוהו אחרים:
אויל שפתים. שהדברנה שפתיו אולת: ילבט. פירוש
יכשל: (ט) ילך בטח. שאינו מפחד מצרה: ומעקש
דרכיו. הטובים יודע, הוא נודע לאחרים שהוא

ח חכם לב יקה מצות ואויל שפתים ילבט. מחזר
ומחפש אחרי המצות, וגם כי לא הגיע חובה לידו
מתבונן במחשבותיו איזה הדרך תמצא לו מצוה
לעשות, כדרך קחו עמכם דברים (השע יד ג). והאויל
הוא כעל עבירות מתעסק בחטא בידיו ובשפתיו ולא
דיו המעשה, וזה למופת עליו כי לא מאשר יתקפו
היצר ומאונס התאוה הוא עושה, רק כי הסכים לבו
הנואל שאין נזק בחטאים, וראה הפך עניינו מן החכם
לב, כי הוא יקה מצות בידיו לעשותם ולא בשפתיו,
כי לא יתפאר ויתהלל, אך יאמר מעט ויעשה הרבה,
והאויל נלבט בשפתיו ומודיע עבירותיו: ילבט. יטפש,
וכן ועם לא יבין ילבט (השע ד יד), פירוש עם לא
יבין במעשיו ימשך אל הטפשות והתאוה, עד שיפרדו

(ח) חכם לב יקה מצות. תנו רבנן, בא וראה כמה
חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל כולן
נתעסקו בבניה והוא נתעסק במצות, שנאמר: חכם לב יקה
מצות. (סוטה יג).

חכם לב יקה מצות. זה אברהם, לפי שחרב מקומה של

יא מבועצא דחיי פוכ
דצדיקו ופומהון דרש"י
נכפא חטופא: יכסניאח

זה המסית אלס נקרינאמיו
פי צדיק ופי רשעים
טלננס, טמחליקין את שפטי
ואין פתרון מקרא זה דומ
(ו) והענין יורה עליהם:
מדנים. אפילו עמרה שני

מצודת
מקור.

פי רשעים ידבר מרמה לכו
מעוררת מדנים לעשות מריו

לו, ואחד ירצה לומר כי
שפתיו: (יא) מקור. כמקור
מוסר מפיהו, או פיהו הוא

בדברים שבינו לחבירו קור
רומז בעצמו על ידי מחשבו
חבירו ולנצחו: יתן עצבת.
ידי כן ירבה להשמר שלא
עליו, ואויל יטפש בשפתים,
והוסכל במעשיו מן הקורץ
הזה אויל ביום יודע כעסו
כי לב האדם וסודו נחשף ב
והערמותיו ובקריצת עינו ור
שפתיו: יא מקור היים פי

(יב) שנאה תעורר מדנים.
לבין אביהם שבשמים
דא"ר שמואל בר נחמני, קרו
השנאה כבושה בין ישראל
ישראל ממצרים עד שעמד יחו
איש שקוצי עינו השליכו. זה
בי ולא אבו לשמוע אלי, ו
הגדול. יועל כל פשעים חכו
את ישראל האבתי אתכם או
תעורר מדנים" שנאה שנתן
שבשמים עוררה עליהם דיני
נוטל את קרבנם ופוחסו להם
ממש. הוא שכשה אמר לאה

נחמיה וכו' וכו'
נתנה לחטא
כבולטא גורג טבולא

גַּם הַיָּם רָאָה וַיִּגַּם הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאַחֲרָיו:
וְהַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן:
הַמַּהֲלָךְ הַיָּם כִּי תָגוּם הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאַחֲרָיו:
וְהַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן:

אֲחִידָא לְקוֹדְשֵׁיהּ יִשְׂרָאֵל
לְשִׁלְטוּיָא: גִּימָא אִסְתַּבֵּל
וְאַפְּדָא יוֹדְנָא חֲזוֹר
לְאַחֲרוֹ: דְּטוֹרְיָא טַפְּזוֹ
הֵיךְ דְּכָרְוִן גְּלַמְתָּא הֵיךְ
בְּנִין דְּעָאן: הַמַּה לְךָ
יִמָּא אַרוֹם תִּאפְּדָא יוֹדְנָא

תחזור לאחורא: וטוריא תפזו היך דכרין גלמתא היך בנין דעאן:

רש"י

ואמר אני חרד תחילה, וזה שאמר סימה יהודה לקדשו: (ג) הירדן יסוב לאחור. שכל מימי צראשית נבקעו:

מצודת דוד

(ג) הים ראה. את ישראל באים אל תוך הים, נס ממקומו ונעשה חרבה: הירדן. בימי יהושע סיבב הירדן לחזור לאחור לבלי לכת דרך מהלכו: (ד) ההרים רקדו. בשעת מתן תורה רקדו ההרים כאילים לגודל החרדה: (ה) מה לך הים. כאילו שואל אל הים מה לך כי תגוס, מדוע זה תגוס הירדן לאחור: (ו) ההרים. מה לכם ההרים כי תרקדו וגו':

מצודת ציון

(ג) יסוב. מלשון סבוב: (ד) רקדו. קפצו:

אבן עזרא

(ג) הים. שנבקעו מימי הים ומי הירדן קמו נד אחד: (ד) ההרים. רעשו מפני כבוד השם: (ה) מה. כאילו המשוור ישאלם למה זה, וטעם כי תגוס ששב

רד"ק

תחלה, ואחריו שבטו ואחריו כל ישראל, לפיכך אמר יהודה לקדשו כי הוא קירש שם האל יתברך בקרב כל ישראל: (ג) הים. על דרך משל, כי נבקע הים כאילו פחד הים ונס מפניהם בעברם. וכן הירדן יסוב לאחור כשעברו בירדן גם כן: (ד) ההרים. לשון רבים, כי אפשר שחרדו ורעשו

מדרשי חז"ל

יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחלה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וקפץ לים תחלה. לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל שנאמר: היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו. מה טעם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו, משום דהים ראה וינוס. (טוטה לו:).
(ה) מה לך הים כי תגוס וגו'. כשעה שא"ל הקב"ה למשה ואתה הרם את מטך וכתיב ויט משה את ידו, התחיל הים צוח כנגדו, א"ל משה בשם הקב"ה ולא קבל עליו, הראהו המטה ולא קבל עליו וכו', עד שנגלה הקב"ה בכבודו כיון שנגלה התחיל הים לברוח שנאמר: הים ראה וינוס, א"ל משה כל היום הייתי אומר עליך בשם הקב"ה ולא קבלת עליך ועכשיו מה לך הים כי תגוס, א"ל לא מפניך משה אני בורח, ולא מפניך בן עמרם אלא מפני אדון חולי ארץ. (ילקו"ש).
רבי נהוראי אומר: שם המפורש ראה חקוק על המטה

זמן קדם קירים ז
אתחלחלי ארעא מן
קדם אלהא דיעקב:
חדהפך טינרא לאריתא
דמיא שמיר למעין
דמין: א לא מטולתנא יי

(ז) חוליי ארץ. הממולל חרץ. יי
מגביהי משפילי (לעיל קיג ה) וסהנ
מים. ויי ימירה, כמו ויי של

מצודת ציון

(ז) חוליי. ענין יצירה. כמו באין תהב
(מ). והיורד נוספת: ח) ההופכי. היורד
הוא מקום כניסת המים: חלמיש. ד
ושמן מחלמיש צור (דברים לג י): ט
והיורד ימירה:

לשמך להיו

(ז) מלפני. יורד חוליי נוסף והוא ע
יוכלו קום, ובעבור היות המלך ג
מלת חולי מלעיל, כאילו כתוב חר
חולי צווי כמו קומי, והטעם מו
ארץ. ועתה יפרש טעם רקידת הה
כי הוא יבש מי הים והירדן, וה

(ז) מלפני. השיבה הארץ ואמרה ל
כוללת הים והירדן וההרים והגבע
היורד כינוי המדבר והוא מלעיל.
שהיא מלעיל אמר חולי ופחדיו ו
הארון. ומי הוא זה הארון. אלוה
מבית עבדים בכחו. כי הוא אדון
כרצונו, ואם ירצה שיעברו בני יעק
הוא שינוסו ויבקעו המים מפניו
(ח) ההפכי. כמו שיש לו כח להפ
הים לחרבה, כן הופך הצור היבם
לאגם מים ולמעין מים, כי הוא אד

(א-ג) בקשה לעשות נפלאות לי
(ד-ח) אפסיות האלילים והעובד
(ט-יא) קריאה לישראל לבטוח ז
(יב-טו) ברכת ה' לישראל.
(טז-יח) ברכת הוודאת ישראל ל

לְקוֹדְשֵׁיהּ יִשְׂרָאֵל
לְשִׁלְטוּיָא
בְּרַחֲמֵי שְׁמַיָּא

8

Midrash Tehillim

מדרש שוחר טוב

על
תהלים
שמואל. משלי.

נדפס כעת בתכלית השלימות מונה בעיון רב כיד ה
המונה עלינו מפי ספרים וסופרים

עם פירוש

מהר"י כהן

הוצאת "מדרש"

ירושלים

חשיך לפ"ק

9

הקפיה לב הים ועלה הים ומלא על כל נדותיו כשם שהארם צף שתי ידות אחת למעלה ואחת למטה כך הקפיה הקב"ה לבו של ים ומלא את כל נדותיו . ב' ועשאו כמין כיפים שנא' (חזקוני 3) נקבת במטיו-אמר להם משה באו ועברו אמרו כשהיו המים שחים מלמטן ואחת מלמעלה לא היינו יכולים לעבור ועכשיו ששנים מלמעלה ואחת מלמטן על אחת כמה וכמה . ג' עשאו כמין פלמיות שנא' (ס) ראש פרזיו ואין פרזיו אלא פלמיות שנא' פרות תשב ירושלם . ד' הציאו להם מתוקין מתוך מלוחין ושתו הם ובהמתם שנא' (תהלים עה) ויוציא נוזלים . ה' עשאו כמיט שנא' (חזקוני ג) דרכת בים סוסים חומר . ו' עשאו כמתבן שנא' (שזית טו) נצבו כמו נד נוזלים כמו נד של חבן שבין שתי ערימות . ז' ועשאו במין פרות פרות שנא' (תהלים עד) פורת בעד ים . ח' עשאו גורים שנא' (ס קלו) לגור ים סוף לגורים . ט' עשאו כיבשה שנא' (שמות יד) ובני ישראל הלכו ביבשה . י' עשאו במין בקעה והעלה עשבים והיו ישראל רועים בה שנא' (ינעיה סג) כבהמה בבקעה תרד :

היתה יהודה לקדשן . כשהגיעו ישראל לים היו עושין מלחמה זה עם זה אי זה שבט ירד לים ראשון ולא משנתייבש הים אלא בתוך הים ירדו והיו יורדים עד שהגיעו לאפסי ים שנאמר (תהלים פט) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש וכתוב (שמות יד) ויבואו בני ישראל בתוך הים . היה בנימין הצדיק נכנס תחלה לים שנאמר (תהלים סח) שם בנימין צעיר ורדם אל תיקרי רדם אלא רד ים וכה עשה נחשון בן עמינדב קפץ לתוך גלי הים וקדש שמו של הקב"ה לעיני הכל ומרגם לבנימין שנא' (ס) שרי יהודה נמתם . ועל מסשלת יד נחשון בן יהודה עברו ישראל . ומפני שרגם לאחיו וזה לארגמן הוא דכתיב (נחל כ) והלבש לרניאל ארגנא . אמר לו הקב"ה היית מרגם את אחיך בשביל לקדש את שמי הווי את מושל על אחיך הוי היתה יהודה לקדשו ישראל כמשלותיו של יהודה . ראה הים ישראל עושין מלחמה זה עם זה על קדושת שמו אמר הים אני עומד מיד ברח שנאמר הים ראה וינס . לדבר אחר ראה ארוננו של יוסף יורד לים . אמר הקב"ה יגום מפני הנם שנא' (בראשית לו) ויגם ויצא חוצה . אף הים יהיה גם מפניו הוי הים ראה וינס . דבר אחר לא היה רוצה הים ליקרע למה שהיו ממרים אמר הם ממרים ואני אקרע לפניכם הה"ד (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף ומהו בים סוף שאף בים היו ממרים והתחילו המים לטבען שנא' (ס) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש . מיד נער בו הקב"ה שנא' (ס) קו) וינער בים סוף . כיון שראה כן ברח שנאמר (ינעיה כג) בושי צידון כי אמר ים . אמר הים אני שאין לי אלא מעוז הים פחדני שלא נדלתי בחורים ולא רוממתי בתולות אתה על אחת כמה וכמה . הירדן יסוב לאחור . וכי מה סיבו של ירדן ומה איכפת לו וכי בירדן היו עוסדין אלא סכאן את למד שאם ברח ראש האומניות ברח כל האומנות כיון שראה הירדן שברח הים אף הוא ברח . אמר משה לים לא אמרת איני נקרע ועכשיו אתה בורח כה לך הים כי תגום אמר לו מן הדין איני ראוי ליקרע מפניך שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ו' ולא מפניך אני גם אלא מלפני ארון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב ההופכי הצור אגם מים הלמיש למעיני מים :

מוזר קמו

אהבתי כי ישמע יי . זה שאמר ישעיה הנביא (ינעיה ל) כי עם בציון ישב חנון יחנך לקול ועקך אין מתבקש לפני הקב"ה אלא שישמע תפלתם של ישראל שאם שמע סרו עשה

פירוש סה"י כהן

לגורים , ומכל מקום ענין חומות חומות הוא גם מיוחד מעט גורים . כי גורים הוא גם סקצו לקדושת אלו ויחיות הוא סלנו מים ונתקש כחומה . וענין עשאו כמתבן הוא שמה שנתר מהנוזלים מחוקים משקטו ועשה כמתבן לכלי יתלכבו בו ועשאו פירוקים הוא לעתים לנזק סיכוכו כל כשט וכשט לנשות את הגור הולך כי אם היסת החומה כולה אחת מהדוקה לא היה מקום לנאות מה שאין כן עתה שהיו חתיכות חתיכות מונחות בלתי מהדוקות נאלצו כדקים והללים נתיים ועיין לקמן במוזר קמו' ג' בסוף ג' ונזר ים סוף וגו' ויבליקוט חבו עשכ כיוון חקת'ם אכל ויתר נראה אמרם שם נעשה כמין גולום של זכריות הוא לנזק חכלים זה ודוק : [כין החומות הללו] . סי' כך כל חוק כעומק : [הקפיה] . סי' הניף המים למעלה : [כמתן כימים] . סי' כמו כמות שהיו המים חלולים ויקרבים שינכרו כל כשט חוק הלל אחד : [ואחת מלמעלה] . סי' כי כבר היו רוב המים דהיינו שני שלישים למטה חוק הים כדרכו רק סקצו והיו קשים באופן שיסו וכולים לעבור עליהם והסליח נחלק לנדודים ועשה חומות ועכשו שאלו יוכלו לירד לעומק זה של סהלים חוק הקב"ה כל לב הים למעלה באופן ששני שלישים היו עומדים בנוצה למעלה מנבולו כשם ובשלים קף כשם לנבול הארץ , וישו שגם אז לא ראו לעבור כהשם שיסונו ב' שלישי המים צלמעלה עליהם ויטביעו והיו הקל וחומר טעמו הלא כבר לענת ירדה מעומק לא יכלו לעבור כל שכן עתה להשם יחר גדול שיסו שתי ידות המים למעלה מי אבינו שמה יפלו עלינו . והוא ועשאו כל המים מפתח קשים ושיים לארץ כשלישי יסרה וסו : [וינציא נוזלים] . סי' דכאוי וינציא נוזלים על וישק כחומות רכס שלפניו ה'א דכסא מייני בלכתם חתך הים כככ"ז סם ולא על יבקע גורים ממוזר שלפני שני : [ולא חומותיו] . עיין שם בסוף ינעיה ל' ונכס"י :

חמו

עשה שנא' (יואל ו) ה' שמעה ה' נ שהיא ישמע תפלתן לכך אהבתי כ אהבתי כי ישמע ה' ומאהבה שאנ אני . ואיני חולה לא סכאב לב ולא אוהבת אני אותו ואיהבת את ביהו האהבה שאהבתו מה היא שנא' (ס) לכבות את האהבה שאהב . אבל אתם אוהבים אותי ואני אוהב אתם וברוך והרבך . כי ישמע אמר לה וכתוב (ס) ה' הושבת בנגים חב ישראל . אמר להם הקב"ה אתם מה (כ) והיה אם שמוע השמע בקול ו

את קולי תחנוני אמרה כנסת י הנח אותם ושמע תפלתי לב האונים של מעלה כריות אלא לי (ס) ה' המה אונך לי . ובימי אכ ביום השבת יערכנו לפני ה' . ובו יום לחיש חג הסוכות הוי ובימי א מצאנו אלו הנליות שנאמר (כ) ובשם ה' אקרא לעולם בשמך אנו בשם ה' אלהינו נזכר . נרדו לה' א ולא תשלם טוב סוה ומוה שאינו חטא ר' מאיר אמר טוב מזה ומו יקר בעיני ה' עשרה דברים נקרו שנא' (ס) ו יקרה הוא מפנינו . וכלי יקר שפתי דעת . הנבואה (י) איש תבונה . והסכלות יקר שנא' (תהלים קלט) ולי מה יקר ריעך : הצדיקים יקר שנא' יקר בעיני ה' לנבות מיסיון שלו הלך ונתאכסן : סאה מנה הרי עשרה ריבוא כשבו חמשים וזו הארץ אני תובען ממנו הקנני שמים וארץ יורד לכבשן ו שימות שעקר עצמו על גבי הסוג בתורה כל יסוי וקשה לי לומר לך ויבקש להרוג את משה . וכן רז שהשליכו עצמן לכבשן האש . ו לא היו מפנים . באברהם כתיב ואברכה לפני מותי . ביעקב כתיב כתיב (מ"ג) אנכי הולך בדרך שהצדיקים שואלים בפהם אמר היה מנהיג יצחק שררה וכן יעק

ד"א יקר בעיני ה' משל למלך שג אלו לא היו רוצים שיהיה

[מתי אגאלם] . סי' דכבר זה שכתב שדי [לא יסיה כי חסא] . עיין ככ"ק דחולין : [כ

שיל"ת

ספר

תורת משה

על התורה

השלם והמפואר

שמות

מרבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת וחידושי "חתם סופר"

יוצא לאור במהדורה חדשה מושלמת ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיד"ק ירושלים תוכב"א

מהדורת נוסענצווייג

שו"ד ור"ת של פסוק (ישעי' מב כא) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, וכשעשו עגל על ידו הוא ר"ת צ'ור י'לדך ת'שי ל'תשכחכט (דברים לב יח).

הביזה כמו שנאמר (לעיל יא ב) דבר נא באזני העם וכו', ואף שהיה שבועת יוסף עליהם, מכל מקום כיון שהיה כאן משה שעסק במצוה ההיא בזה יצאו ידי שבועה לא, לכן נתעסקו הם בביזה. ומה שלא עסק משה בביזה, הלא אין לו רשות ליטול, דבשלמא ישראל נטלו שכר עבודה, ואף ששכט לוי לא היה בעבודה (שמות רבה ה טז), מכל מקום היה עליהם עבודת המלך להורות לעם הדת חוקי המלוכה ל"ב וראוי להם ליתן שכר, אבל משה בנעוריו היה בן מלך ואחר כך לא היה במצרים, אם כן אין לו רשות ליטול מביזה, לכן עסק בעצמות יוסף [ו]עיי"ז היו ישראל עוסקים בביזה.

נמצא שעל ידי משה נתקיימו שתי מצות אחד עצמות יוסף, שנית שעל ידו היו יכולים ליקח ביזה יותר, ומדויק שפיר לשון מצות לשון רבים, דהיינו שתיים, וגם לשון מכילתא מדויק שפיר אין קיחה אלא כסף דהוא גרם שיוכלו ישראל ליקח את כסף מצרים תחת אשר יקחו העצמות.

ע"י שהתעסק משה בעצמות יוסף לקחו ישראל יותר בביזה ונתקיימו שתי מצוות

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו' והעליתם את עצמתי מזה אתכם.
(י"ג י"ב)

הנה בסוטה בפרק קמא איתא (יג ע"א) **חכם לב יקח מצות** (משלי י ח) זה משה, בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל עסקו בביזה והוא נתעסק במצות, דהיינו שלקח עמו עצמות יוסף. יש לדרקדק לשון מצות דהיינו לשון רבים, וגם איתא במכילתא **חכם לב יקח**, אין קיחה אלא כסף, וזה הלשון מחוסר הכנה, הלא משה לא לקח כסף. ויש מגיחים בכסף דהיינו שלקח מצות תחת כסף.

ונראה לפרש דוודאי אין שייך להאשים את ישראל שלקחו הכסף, הלא מצוים ועומדים היו על עסק

בטם על י"ב העלוקה עצמות

מ"ב אהיות כידוע. (מין ההתעוררות תשובה). כת. כלומר, על ידי השם 'עלי שור' כדאיתא ב'רש"י להקן (כ"ב ד) מיכה היה טם, ואותו טם שהשליך משה לנילוס שהיה כתוב עליו עלי שור כדי שיעלה יוסף על ידו, השליכו כמה לתוך הכור הזהב ויצא העגל הזה. (מין ההתעוררות תשובה). כט. פירש רש"י: "כשבא להוסיב לכם אתם מכעיסין לפניו ומתחייבים כהו מלהוסיב לכם". ל. ל"ב. לא. ראה בספירתו: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו, בהיותו אז נשיא הדור. כי השבע השביע את בני ישראל, והנה חיוב הדור נוטל על נשיאו". ל"ב. ברמב"ן ולעיל ה ד': "ומנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, ולכן הגיה להם פרעה שבט לוי שהיו חכמים וזקנים". ומלשון מין משמע שבט לוי הורו לעם דת חוקי המלכות. וראה בדרשות (הג' דג ד"ה ויגה מהדו"ק ק"פ ג') "ורמב"ן כתב שזה היה טעמו של פרעה שהגיה שבט לוי בלי עבודות, כדי שיהיו הם להעם מורי תורתם וזהם. שאפילו כת של גנבים צדיקים שיהיה ביניהם מורים חוקים שחקקו לעצמם, דאי לאו הכי אין להם קיום וימעמד".

ע"י שלקח משה את עצמות יוסף לקחו ישראל עצמות שאר השבטים ונתקיימו שתי מצוות

ויש לומר עוד דהובא בשו"ע יו"ד (סי' רכח סמ"ד) אם שני בני אדם נשבעים זה לזה אם אחד לא קיים שבועתו שהבטיח לחבירו אז חבירו אין מחויב לקיים את שבועתו, והנה יוסף אמר והעליתם את עצמותי מזה 'אתכם', ודרשו חז"ל (מכילתא בשלח בפתיחתא סוד"ה ויקח משה, הובא ברש"י כאן) שהשביע אותם שיקחו עצמותיו עם עצמות שאר השבטים, ומשה לא נטל אלא עצמות יוסף, ועצמות שאר השבטים נשאו ישראל (וכינו בחיי בראשית נ כה), ואיתא בסוטה (יג ע"א) שלא היו יודעים היכן עצמות יוסף קבורים עד שעמד משה על שפת נילוס עיי"ש, ממילא אם לא היה משה שטרח ליקח עצמות יוסף גם הם לא היו לוקחים עצמות שאר השבטים, כיון שלא היה אפשר לקיים כל השבועה שאמר אתכם, נמצא שעל

ידי משה נתקיימו שני מצות ודייק שפיר לשון מצות. ל

כי השבע השביע את בני ישראל לאמר. (יג י"ט)
בגמ' ל"ה ע"ב פריך הש"ס לה וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם ושרי לה, הקשה תוס' (ד"ה אבל) תהא נודרת על ככר זה ותאכל לאלתר בפנינו. ואמרתי ליישב דאיכא למיחש כי טרם בואה לבית דין אסרה על עצמה בקונם ככר אחד שבביתה עם אותה שיתן לה בית דין, נמצא כשתדור בבית דין לא יחול נדר על נדר (שו"ע סי' רלט סט"ו) ותאכל אותה הככר, ובביתה תלך אצל חכם להתיר לה נדרה הראשון שהרי עדיין נשאר ממנו אותו ככר שבביתה וזהו הותר גם זה שכבר אכלה, וכיון שאין ממנו בעולם לא יחול נדר השני אחר

השבע השביע שתי שבועות, כדי שלא יכלו להפר שבועתם. השביעם שייספו עליהם ככר זה ואכלה לאלתר וקודם לזה שלא נשבעו מכבר על ככר אחר זה

היתר הראשו קלז ד"ה ואם והשיב לי- שנ תחלה בכית נדר בצירוף דאף על גב כתובתה מש קמא יתמילא זו לא ימנעו מש

וההוא אמ ידא שבועתם כו למתשיל אש לו ע"ב, ככה על כן הש לאלתר, ומפו כן השביעם נשבעו מכבר ואחת על ככ לא יעלו עצנ ב'

פרק יד

סג ע"הם פדעה ורדה

פדעה הישב שבחרב ובים לא יעליהו נדר וכן משדאה טגור עליהם הדיבר הנהיג לב

לו, וכן כתב כ שכבר אינו בעניו ורש"י שם לה ע"י אחד יש שטמו כמודבר, והוא ס

לג, בשו"ע: "שנים שנדרו ללכת יחד לארץ ישראל תוך שתי שנים, האחד מתעכב, חבירו פטור", וראה דמ"א סי' רלו ס"ג. לד. בסוטה: "ומנין היה יודע משה הבינו היכן יוסף קבור. אמרו סרה בת אשר נשתירה מאותו הדור, הלך משה אצל אמו לה כלום את יודעת היכן יוסף קבור, אמרה לו ארון של כוחת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר... הלך משה ועמד על שפת נילוס". לה. על תקנת רבן גמליאל, במשנה שם ל"ד ע"ב (ופירט"י): "התקין רבן גמליאל הזקן שתהא [אלמנה] נודרת ליתומים כל מה שירצו (כגון קנים מיני מזונות עלי אם נהניתי מכתובתי), וגובה כתובתי". לו. בשבועות כו ע"ב (ופירט"י): "אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאל עליה (והותר לו זית הנשאר ובאכילתו לא עבר) אכלה כולה אין נשאל עליה... אמימר אמר אפילו אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן (וקרבן חוה ליה שיוור) או במזיד מחוסר מלקות", ופסקו הר"ף (יא ע"ב מהר"ר) והרא"ש (כ"ג ס"ו) הלכה כאמימר, ולפ"ז אין צריך לככר שבביתה שהרי אפילו אכלה כולה נשאלת עליה, אולם כבר כתב בשו"ת שער אפרים (סימן עב ד"ה ואף ע"פ שהתוס' דלכאורה לאמימר קושית התוס' ליתא, דמה בכך שתאכל לפנינו, הרי אפילו אכלה כולה יכול להפר לאמימר, ותידן: "דסברת התוס' היא אף שבאמת החכם עוקר הנדר כו היינו לפטור מקרבן וממלקות... אבל כשאין עליו קרבן או מלקות כגון שעברה במזיד בלי התראה אינו מועיל שום שארה, ולכן מקשים התוס' שפיר דודרות על ככר זה", וא"כ לתוס' לשיטתו צ"ל שהככר השני עדיין בעולם דאל"כ אין מפרין לה.

[סז]

הדרא קושיא לדוכתינ מדוע מלך על שבט יוסף.

ויש לומר לעולם בזכות שקפץ אלא שהשבטים היו מדיינים ולא רצו לקדש השם וגם שבט יוסף עמהם לכן זכה למלוך עליהם, והשתא אתי שפיר המכילתא ואין להאריך והמבין יבין מאליו.

ה) וישב הים לאיתנו (פסוק כז) ששב לתנאו שהתנה הקב"ה במעשי בראשית שיבקעו, ואם כן על כרחך שמים וארץ נבראו תחלה ועמהם התנה שיוציאו מים על תנאי שיבקעו. אבל למאן דאמר מים נבראו תחלה עם מי התנה, קודם שנבראו לא היה דבר שיתנה, ואחר שכבר נבראו לא מהני תנאי אחר מעשה דבעינן תנאי קודם למעשה (שו"ע אבה"ע סי' לח ס"ב), ולאותו מאן דאמר צריכים לומר דמפרש לאיתנו בזכות יוסף דכתיב (כראשית מט כד) ותשב באיתן קשתו כדררש במכילתא (בשלח, מסכתא דויהו ג, ד"ה ויאמר). ולאותו מאן דאמר קשה מפני מה זכה יהודה למלכות, דאין לומר כדעת חז"ל במסכת סוטה (לו ע"א) שקפץ לים תחלה, אם כן אמאי מלך גם על שבט יוסף שהרי בזכותו נקרע ואך לו המלוכה, וצריך לומר טעם אחר משום שאמר מה בצע כסברת רבנן כדאיתא שם במכילתא. ואין לומר עדיין מאי טעמא מלך על יוסף שהרי הוא נמכר, יש לומר שבחטאו נמכר על שהוציא דבתם רעה כדאיתא שם במכילתא יעווי"ש, אמנם אי אמרינן שהקב"ה הזמין לו לוט ונכאת שיריח ריח טוב שמע מינה שצדיק גמור היה,

ויבקעו המים

(יד כא)

→ מהא טעמא נטלי ישראל ארונו של יוסף טובה טמאמינים בקבלת אבותם ואפ"ה יצאו ספיט טמאמינו במצאת יוסף בשלחם אפילו טמא נגד קבלתם מאבותיהם

איתא במדרש (שוחר טוב תהלים קיד ד"ה היתה) הים ראה וינס (תהלים קיד ג) מה ראה ארונו של יוסף ראה. נראה לפרש דאיתא במדרש שהשר של מצרים היה טוען מה נשתנה אלו מאלו, אמר הקב"ה כדאי האמונה שהיו מאמינים בהקב"ה שינצלוצא, הנה לכאורה יש לדקדק למה לא היה נוטל שבט אפרים את עצמות יוסף שהם בני בניו, שהם יצאו ממצרים שלושים שנים קודם הקץ כדאיתא בגמרא סנהדרין (צב ע"ב, וברש"י ד"ה וטעו), וגם קשה למה עסקו כל ישראל בכיזה ולא היו נוטלים את עצמות יוסף עמהם, אלא משה נטל, הלא השבע השביע את בני ישראל והעליתם את עצמותי מזה אתכם (לעיל יג יט).

צ. במכילתא: "שמעון איש קטרון אימר בזכות עצמות של יוסף אני קורע לחם את הים שנאמר ויעזוב בגדו אצלם וינס החיצה (ביאשית לט יב) וכתיב הים ראה וינס (תהלים קיד ג). ודרשה דלאיתנו ל"מ. צא. מדרש זה כצורתו ל"מ, אמנם בוחר להביע ע"כ: "בזמנא דישאל אעברו לגבי ימא ובעא קודטא בריך הוא למקדע לון ימא דסוף, אתא רחב ההוא ממנא דעל מצרים ובעא דינא מקמי קודטא בריך הוא, אמר קמיה מאריה דעלמא אמאי את בעי למעבד דינא על מצרים ולמקדע ימא לישאל הא כלחו חיבין קמך וכל ארתיך בדינא וקשוט, אלין פלחי כ"ס ואלין פלחי כ"ס".
ובמכילתא (בשלח מסכתא דויהו ג) "כדו היא האמונה שהאמינו בו שאקרע לחם את הים".

וי"ל כי כבר כתבנו בפרשת עקדה (לעיל ח"א עמ' רה ד"ה אי נמי, שם עמ' ריד ד"ה ויעקד) שהיה חידוש גדול אשר יצחק היה מאמין ורוצה להעקד, בשלמא אברהם שרצה לשוחטו הוא שמע מהקב"ה שיעלהו לעולה, אבל יצחק לא שמע אלא מאברהם ואפילו הכי היה מאמין, יען שאברהם היה נביא כדכתיב (בראשית כ ז) כי נביא הוא, ומזה מוכח שהיה מאמין בתורה שבעל פה ובנביאי השי"ת.

והנה ישראל לא שמעו מהקב"ה שיצאו עתה ממצרים אלא מפני משה והיו מאמינים לו, אך לא היו רשאים ליקח עצמות יוסף לפי שהם לא היו שומעים מהקב"ה והיה נגד קבלתם מפי אבותיהם ואבות אבותיהם שצריכים להיות ארבע מאות שנה בארץ לא להם, ולכן לא נטלום, שגם זה היה טעם של שבט אפרים שלא לקחו עצמות יוסף עמהם כשיצאו במקדם מפני שלא היו שומעים מהקב"ה שיצאו עכשיו, אלא שהיה ברעתם לפי חשבונם שנשלם כעת הקץ ולפיכך היו יוצאים ממצרים מצד סברתם אבל לא היו רשאים ליקח את עצמות יוסף, כי לצאת יכלו להשען על סברתם אבל לקחת עצמות יוסף לא הורשו את עצמם עד שידעו בבירור שהגיע קץ השיעבוד ובא הגאולה לצאת,

אכל משה ששמע מהקב"ה היה יכול ליקח את עצמות יוסף.

הנה מזה היה מוכח שהיו ישראל מאמינים בקבלת אבותיהם, והשתא מוכן תשובת הקב"ה שהיה השר של מצרים טוען מה נשתנה אלו מאלו, והשיב לו הקב"ה כדאי האמונה שהמה מאמינים, ואתי שפיר המדרש מה ראה ארונו של יוסף ראה, פירוש לפי שהים היה רואה שלא היה אף אחד נוטל עמו את עצמות יוסף ואף על פי כן יצאו, אלא על כרחך שהם היו מאמינים בדברי משה, אלא שלא היו רשאים ליקח עצמות יוסף לפי שלא היו שומעים מהקב"ה רק היו מאמינים ובשלחם היו רשאים לסמוך על משה נגד קבלתם אבל לא לקחת עצמות יוסף, וכדאי האמונה שהיו מאמינים בדברי משה להנצל לטוב צ"ב.

ויקראו המים ותמים להם חומה מימנם ומשמאלם.

איתא במדרש (שוחר טוב תהלים קיד ט) הים ראה וינס (תהלים קיד ג) מה ראה ארונו של יוסף ראה שנאמר בו (בראשית לט טו) וינס החוצה. הנה לפי פשוטו הוקשה למדרש היאך שיין לומר על הים שהוא נס, הלא עמד במקומו

הים ראה ארונו של יוסף ששמר שבת במצרים וכדי שלא יצא שבטו חוץ לתחום נעשו המים חומה

רק שנחלק לחצאים ניסה, אלא שיין יור וברוך דרוש אפש לכאורה למ נסים דהמים נעשה ח ובמדרש (שוחר טוב תד שהיו קשים כתומה מ והנה רש"י פירש בפ פסוק ה) דליל שביעי י בשם ר' משה דרשן ציצית (במדבר טו מא שמיני אמרו שירה: (דרשות ח"ד תכב ד"ה ב') דהיינו אם היה קודם מתן תורה, וא הולך אחר היום צ"ב, ו של פסח היה יום ע של אתמול, כשהרגו קם לילה ואמר קום (לעיל יב לא) וממילא יום שמיני ואמרו ש אבל אצל ישראל י הלילה, כמו שנחשב והיה אז יום השביעי השירה ביונ והנה שביתת שבת מצרים כדאז

למדרש הושתן הים ראה וינס ויהם נבקע ויפריש שיאה ארונו של יוסף שנאמר בו וינס החוצה

צ"ב. ברש"י: "וליל שביעי" "ושמונה חוטים שבה, כ הים". וכן הקטו החוקוני ד"ה וינס מהד"ק רכ"ה ג) נ בכמה מקומות. צו. חזקה וב

צ"ב. כלומר, עצם יציאתם אינה ראיה שמאמינים לדברי משה ויתכן שיוצאים לפי שמאמינים בקבלת אבותיהם. אבל מיה שלא הוציאו עצמות יוסף מוכח שיוצאתם הייתה נגד קבלתם מאבותם ואפ"ה יצאו מתחת שהאמינו בשלחם לדברי משה.

שיל"ת

ספר

תורת משה

על התורה

השלם והמפואר

בראשית

מרבינו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת וחידושי "התם סופר"

יוצא לאור במהדורה חדשה מושלמת ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיד"ק ירושלים תובב"א

מהדורת נוסענצווייג

פירוש הלא אתה מרת החסד ולמה אתה עושה זאת עתה, ויאמר לו הנני בני, עתה הנני במדת בני שהוא מדת הדין רבו. בשם כתבי האר"י החי זצ"ל. (ספר הליקוטים וירא כא).

וַיִּבְאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לֹא הָאֱלֹהִים. (כב ט)

נראה רבו דקאי על המקום שאמר לו הקב"ה בתחילת הנסיון שאמר ריש פרשת לך (יב א) אל הארץ אשר אראך, ועד עתה לא הראה לו עד כאן, ובהר המוריה שם נראה לו וברכו כמו שאמר לעיל בפרשת לך וגו' ונתקיים כאן הברכה, וזה שאמר (להלן יז) כי ברך אברכי רבתי.

וַיַּעֲקֹד אֶת יַצְחָק בְּנוֹ. (כב ט)

יש לומר שגדול כחו של יצחק בזה יותר מאברהם, כי אברהם היה בעצמו נביא ושמע מפי הקב"ה, אבל יצחק מסר נפשו והאמין לאביו, יען כי היה מוחזק כבר לנביא ה' ולכן שמע אפילו לעבוד על דברי תורה להשחט לפני ה' רבט, ונמצא כמו שאברהם אבינו ע"ה חיזק אמונת תורה שבכתב, כן חיזק

המקום הוא המקום אשר אשר לו האמונים בתחילת הנסיון לך וגו' אל הארץ אשר אראך

כחו של יצחק גדול מאברהם שכן שמסר נפשו באמונת תושבתי

יצחק אבינו אמונת תורה שבעל פה לבלתי להרהר על דברי נביאים וחכמים רל, וזה קול שופר שאנו תוקעים מן האיל. ולכן גם כמה שאנו מבטלין מצות עשה של שופר כשחל ראש השנה בשבת בשביל גזירת חכמים (ראש השנה כט ע"ב) ואנו מקבלים את תקנתם, ראוי לנו שיעלה זכרונו לטובה כמו בשופר עצמו, ויש להאריך בזה.

וַיֹּאמֶר אֶל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱדָר וְאֵל תַּעֲשֶׂה לוֹ מְאוּמָה כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יַחֲדָד מִמֶּנִּי: וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֹאחֵז בְּכַפְךָ בְּקִרְבֵּי וַיִּלְךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא מְלֶאכֶד ה' אֶל אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן הַשָּׁמַיִם: וַיֹּאמֶר כִּי נִשְׁפָּעָתִי נֹאם ה' כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יַחֲדָד: כִּי בָרַךְ אֶבְרָהָם וְתַרְבָּה אַרְבָּה אֶת זַרְעוֹ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֵל אֲשֶׁר עַל שָׁפַת הַיָּם וַיִּרְשׁ זַרְעוֹ אֶת שְׂעֵד אֵיבֵי.

משקדש אבותם את יצחק לשלח נחשב יצחק לזרע ולכן היה אפס לברכו את זרע ערשם באיל

יש לדקדק מה טעם אמר לו כן אחר מעשה האיל ולא מיד אחר עקידת בנו. ועוד מאי שנא בתחלה אמר לו בנך

יחידך ממני, ובפעם שני ממני. ונראה מה טעם רצ ע"ה לעשות מום בבנו רל: ועוד מה אמר לו אל ה כי עתה ידעתי, מה נחני **נראה** לי כמו שכתבתי כי חנה דקדקה אשר היה הוא שאול י כת), רק שאלה ולא יותן אם תתנהו לה' שוב לא שכתב בני יונה (י"ד סי' ע ספר תורה ששוב אינו ידי חובת כתיבת ספ ביארתי רל). והשתא אחו יצחק לה' עולה, שוב ל אברהם ולא היה יכול ל זרעך, כי אפס זרעו ואין איל תמורתו ופדאו וחלי כן אחר כך קרא מלאך לא חשכת מלהיותו בנך י על האיל והרי הוא זרען ארבה זרעך דייקא רל, (שבועות יא ע"א) תמימים כן רצה אברהם לעשוו

רלא. ברש"י "אל תשלח, לן מעט דם, אמר לו אל תעע מהדויק ז' ב' ח'ג יב ד"ה ונ"ל האברבנאל (שמואל א' סס). נא ד"ה יש) הוסיף: "לכן נאמ אמר ממני, דכבר יצא מרט זרעך". רלה. בעה"ת מר בעלים ידיהם וסמכו על הביו המימין דלב בית דין מותנה (ת"א) דצ ד"ה אבל מהדויק ז' ב'

רבו. וכע"ז כתב מרן בעה"ת עמ' ז. רבו. ליישב מה שהוקשה לרמב"ן ולרד"ק מתי אמר לו האלקים. רכת. לעיל בפרשת לך (יב ב-ג): "ואעשך לגוי ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה. ואברכה מברכך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה". ומפרש מרן "ואברכך" שהבטיחו שיברך אותו בברכות אלו, וכאן ברכו בברכות אלו. וראה לעיל (עמ' קב ד"ה אל הב') שהאריך במאמר זה. רכט. שאסרתו תורה כדכתיב (ויקרא יח ט) 'וחי בהם' ולא שימות בהם (רמב"ם הל' יסורי התורה פ"ה ה"א). רל. וראה לעיל עמ' רה ד"ה או נמי, ובהערה שם.

מלכות המלך

זה השער להי צדיקים יבוא בו

ספר

טוב דברך על הגדה של פסח ושיר השירים

שחיבר כ"ק אדמו"ר הגאון המפורסם צדיק יסוד
עולם, נודע ביהודה ומישראל גדול שמו בחסידותו
וענותותו טהרתו ופרישותו, נדר גדר, יעמיד
כפרין, לוחם מלחמת השם, מאור הגולה, קט"ת

מוה"ר שאול בראך זי"ע

וצוקלעה"ה

אב"ד דקה"י קאשוי יע"א

מלפנים אב"ד דקה"י קראלי ומאגנעדארף יע"א

יצא לאור בעריכה מחודשת בשנת תשס"ט
עם הוספות מרובות שנלקטו מכל ספרי רבנו
זי"ע. וכעת יוצא לאור במהדורה חמישית

על ידי נכדי המחבר זצ"ל

שאול אלעזר ברודי נפתלי צבי ברודי

בני ברק

ירושלים

שנת תשע"ח

לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבֵי
עֶקֶרֶת תְּבִיֵת אִם הַבְּנִים שְׂמִיחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מִעַם לְעוֹ:
הֵיטָה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:

טוב דברך

רמז על הפסוק (שם ז') שלף איש נעלו, ועל
הפסוק (שם ח') וישלף נעלו.

☆

קצנ) מאשפות ירים אביון. ר"ת אמ"י.
י"ל דקאי על השכינה
הקדושה שנקראת אס (עי' זוה"ק ח"א קע"ד
ע"א). ויוזן על פי דאיתא שזריך לכוון
בעור דלים שאומרים לפני השמונה עשרה
שתלא השכינה מהגלות (עי' שעה"כ ק"ש ד"ח),
וגם כאן מאשפות ירים אביון רמזו למקיס
שכינתא מעפרא.

☆

קצד) בצאת ישראל ממצרים בית
יעקב מעם לעז. בשחר
טוב כחז, זכות ד' דברים ילאו ממנרים,
שלא שינו שמש ולשונם ולא הי' בהם
דלטורין, והיו מצויינין בעריות. דבר אחר
זכות דס פסח ומילה. והנה לדרך הראשון
מובן מעם לעז, שפירושו שמדברים בשפה
נכרי', ולכך נגאלו ישראל לפי שלא התערבו
בהם, והיו מצויינין בזה שלא שינו לשונם.

ולדרך הצ' י"ל ג"כ, כי ע"י מילה
מצויינין לגוי מיוחד, וגם בקרבן
פסח כתיב (שמוח י"ב מ"ג-מ"ח) כל ערל וכל
בן נכר לא יאכל בו, והיו מצויינין בזה
לעם מיוחד.

☆

→ קצה) הים ראה וינס הירדן יסב לאחור.
יש לדקדק כי הנס הוא מכח
הכרת, שיש רודף אחריו והוא נס מפניו,
מה שאין כן יסוב לאחור הוא מרצונו בלי
הכרת, ול"כ על השינוי לשון בין ים לירדן
שכאן כתיב נס וזירדן כתיב יסוב.

ומובן היטב על פי מה שכחז בספר
חכמת שלמה (ע"פ רוח חן י"ט ז'),
שנס קריעת ים סוף הי' שהגזיה הי'
קרקע התהום למעלה ונסתם החלל, ממילא
הוכרח המים לנוס ללד אחר, מה שאין כן
זירדן לא הוכרח לזה, ומעצמם נסתלקו
[ולכן אמר רק ויסב].

ומובן מאיליו [הטעם לזה] כי הים סוף
הי' עמוק מאד, ואפילו היו

הַיִּם רָאָה וַיִּנָּם תִּירְדֵן יִסַּב לְאַחֲוֹר: תְּהָרִים רָקְדוּ כְּאִילִים גְּבָעוֹת כְּבָנֵי צֹאן: מַה לָּךְ הַיִּם כִּי תִנּוּם

טוב דברך

ישראל עוזרים בדרך גם, לא היו המצריים יורדים אחריהם לחוף הים, אם לא היה מגביה הקצה קרקע הים, משא"כ בירדן לא היה זורך לזה, כי לא עברו בו רק בני ישראל ולא היה עמוק כל כך.

ובזה יונן הפסוק (מהלים ס"ו ו') **הפך ים ליבשה בנחר יעברו ברגל. שהים דהיינו חלל הים הפך ליבשה, אבל בנהר, דהיינו בירדן לא הוגבה קרקע הירדן, רק עברו ברגל.**

☆

קצו) במדרש (שוח"ט) על זה הפסוק, **מה ראה ארוננו על של יוסף ראה דבתוב ביה** (בראשית ל"ט י"ג) **וינם ויצא החוצה.** י"ל דהנה אחד מהדברים שבזכותן נגאלו ישראל ממצרים היה שלא שינו את מלבושיהם (עי' פסיקתא זוטרא שמת ו' ו'). והנה בפסוק וינם וינא החוצה נראה אומרו וינא כמומר, וגם כסותר תיבת וינם, דוינא הוא צהולך וינם הוא צרינה.

ד"ל דהנה המפרשים עמדו בזה הלא רגלי חסידיו ישמור ואיך אירע ליוסף כן. ותירלו על פי מה שכתב בשל"ה הקדוש (שער האמויות ענה י"א בשם זר"ק ח"א ק"ל ע"ב) על הפסוק ותחפשהו בצגדו, שהיה הולך

בצגדים נאים ומסלסל בהם, ועל ידי זה הייתה לה חפיסה בו, והלדיק הזה כשומעו דברים אלו פשפש ומלא שבלי ספק חטא בצגדיו, לכך התחכם שהניח צגדו אללה ונס החוצה, ונתצייש בזה לילך בחוף בלי צגד, ותיקן מדה כנגד מדה מה שחטא בצגדיו, וכיון שעשה כן שוב לא נס רק צטח בשומר רגלי חסידיו שיגבור על היצר הרע, רק טרם היומו בחוף צעדו בחצר עדיין לא חיקן מה שפגם בצגדיו, אז נס שלא יוגבר עליו היצר הרע לפי שיש לו חפיסה בו ע"י סלסול בצגדיו.

דחנה לפי זה י"ל דע"י שהיה מפורסם מעשה יוסף בישראל, שהניח צגדו אללה ותיקן מה שחטא בצגדיו, נתחזקו גם ישראל לעמוד על עמדם שלא לשנות מלבושי יהדות, ובזכות זה נגאלו ממצרים שלא שינו את מלבושיהם, וזה כוונת המדרש מה ראה ארונו של יוסף ראה, פי' מה שהיה לו מסירות נפש בצגדיו וינם וינא החוצה, ועי"ז גם ישראל לא שינו את מלבושיהם ממצרים, ובזכות זה נקרע להם

הים.

☆

קצו) במדרש פליאה מה ראה הים וינם, → **ראה שישראל באים**

ורכוש מצרים בידם, עמהם. ונראה בהקדם אנשי מצרים לפני אלכו להם ישראל הכסף שאם (סנהדרין 5)

ד"ל דהנה צריכון להצ פרעה דמאחר ש היה שלא תכרת ארץ הרעב, כי על כן חלם שני השבע על שני הו כן ה' שיצאם בשבע ובשבע שנים ל

ובמדרש רבה (פי'

י"א כ"ו) ב וברכה לראש משב לאום זה פרעה, שלז אל העם, וברכה לרו שנאמר וישבור י מדוע באמת לא נתן

ד"ל שחכ"ל (נרדה : טמנו אולרות ו הכל נרקב אפילו פי ורק אותו תבואה נרקבה, וממילא מו שירגישו שאם הוא ואם יוסף נתן מצו כשצקשו לחם אמר :

תִּירְדֵן תִּסַּב לְאַחֲזֹר: הַתְּרִים תִּרְקְדוּ בְּאֵילִים גְּבָעוֹת

טוב דברך

תתגלה בושמו ברוב עם, והעם שלא ידעו
זה חשבו אותו לאכזרי ולכך קללוהו.

ובמערתה מיושב שאלת אנשי מצרים האֵין
לקחו ישראל ממונס שלא כדין,
הא כיון שכל התבואות נרקצות חוץ ממנה
שהי'ה ציד יוסף, א"כ הלא קיי"ל כל
המציל מוטו של ים ומשולותו של נהר
הרי זה שלו (ב"מ כ"ד ע"ב), ואין לך אבוד
יותר מכל תבואות מצרים, ממילא קנה יוסף
עפ"י הדין כל נכסי מצרים.

וביורשב למה נלמח בשבע שני השבע על
י"ד שנים, ובשבע שני הרעב לא
נלמח כלום, כי רצה הקב"ה שיוסף יקנה
מלך הדין כל נכסי מצרים, כי אין לך
אבודה ממנו ומכל אדם יותר מזה.

ובמערתה מוצן היטב המדרש מה ראה הים
וינס, שהי'ה קשה להמדרש
דמשמע שלא הי'ה רוצה להקרע, ורק מפני
שראה איזה דבר נקרע, והי'ה קשה
להמדרש למה לא הי'ה רוצה הים להקרע,
וגם איזה דבר ראה שצוה הוסרה טענתו,
לזה אמר לכך לא רצה הים להקרע, לפי
שראה ישראל באים ורכוש מצרים צידם,
ונראה כאלו הי' כסף זה צעוולה שהרי
שאלו זאת מהמצרים וצרחו להם, והאֵין
יקרע הים לפני צורחים בממון שאינו
שלהם, אבל כיון שראה ארונו של יוסף

ורכוש מצרים בידם, וארונו של יוסף
עמהם. ונראה בהקדם ליישג מה ששאלו
אנשי מצרים לפני אלכסנדר מוקדן שיחזרו
להם ישראל הכסף ששאלו מהם טרם לאחס
(סנהדרין ז"א א').

וי"ל דהנה צריכין להצין צפר' מקץ בחלוס
פרעה דמאחר שראינו שרצון הקב"ה
הי'ה שלא תכרת ארץ מצרים בשבע שני
הרעב, כי על כן חלם לפרעה לצבור בשבע
שני השבע על שני הרעב, א"כ למה עשה
כן ה' שינמח בשבע שנים על י"ד שנים
ובשבע שנים לא ינמח כלל.

ובמדרש רצה (פ' ז"א ה') עה"פ (משלי
י"א כ"ו) **מונע בר יקבדו לאום**
וברכה לראש משביר, מונע בר יקבדו
לאום זה פרעה, שלא רצה ליתן תבואה
אל העם, וברכה לראש משביר זה יוסף
שנאמר וישבור יוסף. וצריכין להצין
מדוע באמת לא נתן להם פרעה תבואה.

וי"ל שתכו"ל (ברכה ס) אמרו שכל מצרים
טמנו אונרות בשבע שני השבע, אבל
הכל נרקב אפילו פת שעל השלחן נרקב,
ורק אותו תבואה שבאה מיד יוסף לא
נרקבה, וממילא מוצן שפרעה לא רצה
שירגישו שאם הוא נותן תבואה נרקבת,
ואם יוסף נותן תבואה אינה נרקבת, לכך
כשבקשו לחם אמר להם לכו אל יוסף שלא

21

בְּבֵנֵי צֵאֵן: מְלַפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מְלַפְנֵי אֱלֹהִים יַעֲקֹב: הַהֶפְכִי הַצּוֹר אֲנִים מִיָּם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מִיָּם:

ט ט ט טוב דברך ט ט ט

עמהם מיד נקרע, כי זוה נוכר שבדין חורה
בא להם הכסף כי יוסף קנה נכסי מצרים.

ובזה יוצנו פסקי תהלים (ק"ה י"ז-ל"ו)
שלח לפניהם איש לעבד נמכר
יוסף ויקרא רעב על הארץ כל מטה לחם
שבר ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו
בושל. כי לכאורה ה' נראה כעין עוולה
במה שלקחו ממון שלהם, אבל כיון ששלח
לפניהם איש לעבד נמכר יוסף ויקרא רעב
על הארץ, על כן שפיר ה' אפשר להתקיים
ויוציאם בכסף וזהב, ואעפ"כ אין בשבטיו
בושל פירוש שלח עשו עוולה, כי בימי הרעב
קנה יוסף את כל נכסי מצרים עפ"י הדין.

ומצאתי במדרש אבכיר (הונא בילקוט ק"ט
ע"ו) וישונו ויחנו לפני פי
החירות, כאן נתקיים ואחרי כן ילאו צרכוש
גדול, שכל כסף וזהב שכנס יוסף ה' נתון
בבעל נפון, וכשחזרו נטלוהו שנאמר כנפי
יונה נחפה בכסף, עכ"ד. וזה מסכים למה
שאמרנו כי ע"י יוסף נתקיים ואחרי כן
ילאו צרכוש גדול צהימר, כי הוא קנה כל
נכסי מצרים בדין. L

☆

קצה) מדרש פליאה מה ראה הים וינם
ראה ישראל באים ורכוש

74

מצרים בידם. ועוד איתא במדרש מה
ראה הים וינם ברייתא דר' ישמעאל
ראה. — ואיתא במסורה ג' פעמים עם
זו, עם זו גאלת (שמות ט"ו י"ג), עם זו
קנית (שם ט"ו), עם זו יצרת לי (ישעי מ"ג
כ"א) ול"ב.

וי"ל בהקדים הפסוק (שמות ג' י"ח) ואמרת
אליו ה' אלקי העבריים נקרה עלינו
ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים
במדבר ונזבחה לה'. וחמהו המפרשים
לכאורה נראה כעין ערמה שיבקשו
מפרעה לילך על שלשת ימים כדי שיעלה
צידם לצרות משם, וכי יד ה' תקצר לפדותם
בדרך הישר כמו שעשה צלמת אח"כ.

וי"ל בהקדם מה שהביא ב"ק אאמורר
הכ"מ זקוק"ל בטוב דברך (אזח
י"ו), נסח החתם סופר זל"ל, ואיתא
בתורת משה (וארא גד"ה והולאפי) חז"ק,
הטעם שילאו ישראל צרד"ו שנים הגם
שהגזרה ה' על ת' שנה, דקיימא לן
שהקדש מפקיע מידי שעבוד (כמוצות נ"ט
ע"א), והקצ"ה הקדיש את בני ישראל
לענמו ולכבודו, ככתוב (ירמי' ג' ג') קודש
ישראל לה', ואם כן ההקדש מפקיע מידי
שעבוד מצרים, הגם כשהרהינו אלנו לא
מהני ההקדש להפקיע מידי שעבוד, אבל

בני ישראל גו
אין זה
ולפיו"ז י"ל
מו
שבני ישראל
מהני להפקיע
לאמר לפרעו
במדבר שהוא
עוד הרהינו
שהקדיש ה'
מידי ג

ונקדים ג
)
כסף קידושין
שהקצ"ה קי
של מצרים.
הים וינם, ה
ממצרים לפ
ישראל צחי
ראיה שהק
דהקו

ובריש ק
כי
משדה עפר
היה אמינא
והנה מצרי
דבשלש עש
מהן גזירה
דר' ישמעאל
שזה המור
מצרים ש

